

KÉZAI BÉLA:

NÉP A HALÁL UTÁN

(Hozzászólás a Vigilla csángó-vitájához)

A kismemzeti sorsra juttatott népek életében a szétszóródás nem szükségképpen kísérőjelensége az erők lassú elapadásának. Azt sem állíthatjuk, hogy a népi centrumokból kiszakadt vagy levált törmelékek elháríthatatlan sorsa a felszívódás. Mindkét bizonykodás igazolására gyakran hozzák elő példaként az íreket, sőt a baszkokat, akik az újvilágban, emez utóbbiak pedig Délamerika népi és faji kaleidoszkopjában szinte magasabban és élszántabban, mint odahaza, őrzik népi egyéniségüket. Az újkeletű, pontosabban a tizenkilencedik századi nacionalizmus vajmi keveset magyaráz annak a csodálatos kötőerőnek a tartalmából, mely, ezer és ezer mérföldön át, merőben más égbolt alatt is éppúgy tapaszt és összefog, mintha csak két otthoni faluról lenne szó, amelyben rokonnemzetségben élnek. Keveset magyaráz e kötőerő lényegéből a vér- és a fajmithosz, hiszen éppen a példának tartott írek és baszkok, ezek az annyiféle vérrrel vegyült népek, hivatkozhatnak a legkevesébe erre a kötőelemre. Bizonyos az is, hogy ezek a népek, miként a magyar, öntudatukban hordozzák igen távoli magyarságuk homályos emlékét és sejtését annak, hogy történelmi életük java nemcsak időben, hanem térben is messzire esik attól a ponttól, ahol mai életüket tengetik. Az öntudatlan, az inkább ösztönösen érzett emlék — igaz — holt súlya a léleknek, mégis gravitációs erőt jelent, amely az egyént s a néptöredékeket egy nagyobb centrum felé vonja. Lehetséges azonban, hogy ez a centrum már nem is létező: földrajzi körvonalai meg sem határozhatók, amennyit pedig tudunk róla, amennyit ismerünk belőle, azon is idegen nép lakik. A magyarság lappangó keleti nosztalgiaja és gyakran felbukkanó gyökértelenségi érzete is talán arra utal, hogy történelmi, népi életének hajdani centruma, súlypontja azon az immár csak hipotétikusan körvonalazható földrajzi térre esett, amely a nagy kínai faltól a Kárpátokig húzódó tájakat foglalta magában. A magyarság még ma is „Skythiából kijöttnek” tudja magát: nem szólam ez, hanem egy állapot pontos rögzítése, egykori térbeli állásának emléke. Pontosán azonban senki sem tudja már, hogy e roppant medence melyik pontján kell keresnünk Skythiát; csak azt tudjuk, hogy több Skythia volt, amely különböző időben e medence különböző pontján létezett: az elnevezések, mint Skythia, Magna-Hungaria stb. csak a történelem reflektorfényében megfigyelt pontjai egy állandó hullámmzásban lévő, nagy magyar népi életcentrumnak.

A mai, dunai magyarság e nagy népi centrumnak csak kirajzása, nyugatra torlódott töredéke, amely a tatárjárásig, tehát a hcnfoglalástól számítva majdnem háromszáz esztendeig fenntartotta kapcsolatait a Keleten maradt nagyobb népi centrummal. Julián és társai nem az első őskutatók voltak, hanem az utolsó magyarok, akik a dunai diaszporából „hazamentek”, hogy azonnóm kíváncsian lássák az óhazát, mint ma az Amerikába kivándoroltok utódai atyáik földjét.

A bessenyő támadás leszakított bennünket a központi magyarság testéről, amelynek ez a héttörzsnyi tömény legnyugatibb ága volt. A bessenyőktől való elugrás megmentette az életünket: a régi haza elpusztult a mongol áradatban, népi ereje felolvadt benne s csak a skythiai roppant medence nyugati peremére dobott szőrvány: mi maradtunk meg, hogy új kristályosodási pontja, új centruma legyünk a magyar népiségnek, amely ki tudja, hányadik Hungariában éli a maga sorsát?

Hihetőleg a moldovai csángók e keleti Skythiák egyikének népi maradványai. Népiségüket feltöltötte s ennyire a reánk is járt mostoha sors engedte, a nyugati magyarság táplálta ezt a maradványt, de a csángóság a maga alapformájában nem a dunai magyar nép keleti kirajzása, hanem a Skythiák egyike. Hazájuk nem Magyarország s talán nem is a szűkebb Erdély, még kevésbé a román Moldova, hanem az a földrajzilag körülhatárolatlan tér, amelynek valóságát önmagukban hordozzák. Összetartó és tapasztó erejük valami belső, valami lelki valóság, amely független az aktuálisan adott földrajzi tértől, amelyhez nem is kapcsolhatják a maguk népi tudatát, hiszen az a táj merő idegenséget sugároz rájuk. Menedékük, fogózó pontjuk tehát a katolicizmus, ez az ő Cívítás-uk.

Ignác Rózsa nagy, epikus erejű regényének minden lapjáról — a szenvedésnek és a bolyongásnak annyi megrendítő képén túl — ez a túlvilág nyilatkozik meg.

E sorok írója elfogódottan és felkavartan, meghökkenéssel és fájdalommal, két éjszakán át csendes vitatkozásban e könyvvel, ezt a „Közbenső Skythiát“ látta meg ebben a bizánci-fanariota, balkáni kaleidoszkópban. Nem szétszóródásban és lassú felszívódásban elvesző, tragikus képlet a csángó magyarság, nem kiszakadt vagy levált törmeléknép, hanem a keleti magyar őshazákat a dunavölgyi nagy magyar „diaszporával“ összekötő láncszem. Egy magyar nép, amelynek a ránk maradt gyér nyomokból kimutathatóan, évszázados küldetése volt, hogy a Kárpátoktól Karakorumig sátorozó és letelepült ó-magyarság felé a kereszténység közvetítője legyen. Népi mivoltukat szinte oly kizárólagossággal meghatározó katolicitásuk is ennek a küldetés-tudatnak az üledéke. Egy nép, amely a halál után is él, valóban csak ennek a transzcendens és morális kötőerőnek a birtokában élheti túl a testi létet és abszorbeálhatja a testi, kollektív létezés minden jegyét: a nyelvben s a nemzetiségben való szekunder létezés feltételeit is, mindaddig, míg egy kedvezőbb történelmi konstellációban Phönixként fel nem támadhat ismét...

Kézai Béla